

Natalija M. Panić Cerovski*

Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet

Branislav D. Ivanović**

Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet

GLAGOLI GOVORENJA KAO MARKERI EMFAZE – SLUČAJ PSEUDOCITIRANJA †

Originalni naučni rad
UDC 81'367.625::811.163.41
81'367.625::811.111
81'367.625::811.112.2

<https://doi.org/10.18485/kkonline.2016.7.7.10>

Ovo istraživanje je usmereno na funkcije koje mogu imati glagoli govorenja u razgovornom diskursu. Fokusirali smo se na leksičko-sintaksičke markere citiranja, koji su najčešće glagoli govorenja, a koji mogu figurirati i kao markeri emfaze ili kao mehanizmi za zadržavanje reči, i sl. i u javnim i u privatnim razgovorima. To su situacije kada govornik direktno citira, i to ne da bi naveo citirani materijal, već da bi tako naglasio deo iskaza koji sledi. U takvim situacijama koje su se javljale u korpusu koji smo koristili za ovo istraživanje se uspostavlja tendencija da se suprasegmentne varijacije karakteristične za emfazu, kakve su sporiji tempo govora, povećana glasnoća, nekad i kratke pauze u govoru, javljaju nad delom iskaza koji dolazi nakon leksičkog markera citiranja, što pokazuje da se oni pojavljuju i u funkciji markera emfaze. Korpus za ovo istraživanje sastoji se od deset sati audio-snimaka spontanijih privatnih razgovora i deset sati video-snimaka televizijskih razgovornih emisija na srpskom, engleskom i nemačkom jeziku, koji su transkribovani, i gde su anotirane prozodijske varijacije. S obzirom na to da smo ovoj problematici pristupili sa stanovišta analize konverzacione, ovim prozodijskim obeležjima se pristupilo sa auditivnog, a ne akustičkog aspekta.

Cljučne reči: glagoli govorenja, direktno citiranje, leksički markeri citiranja, emfaza, razgovorni diskurs.

1. Uvodne napomene

U razgovornom diskursu je česta pojava da se koriste neki glagoli govorenja u formi koja površinski može delovati kao uvođenje citiranog materijala, tj. navođenje tuđih ili sopstvenih reči iz nekog prethodnog konteksta, ali da pravog citiranja u stvari nema. Ono što se u tim situacijama dešava je da se uzima forma direktnog citiranja, a da se tim konverzacionim mehanizmom vrši ne citiranje, već nešto drugo, na primer – iskazivanje hipotetičke situacije, isticanje, traženje da se zadrži reč, itd. Takve pojave smo nazvali *pseudocitiranje*.

* Filološki fakultet u Beogradu, Studentski trg 3, 11000 Beograd, Srbija; e-mail: natalija.panic@fil.bg.ac.rs

** Filološki fakultet u Beogradu, Studentski trg 3, 11000 Beograd, Srbija; e-mail: branislav.ivanovic@fil.bg.ac.rs

† Ovaj članak je jednim delom prethodno izložen na skupu „Crossroads of foreign languages. Linguistics, literature, didactics“ (Durrës, Universiteti „Aleksandar Moisiu“, SIDI education, British Council, 15–16, 5. 2015.) u vidu usmenog saopštenja.

Glagoli govorenja koji imaju funkciju da uvedu direktno citiranje, odnosno da razvoje citirani materijal od ostatka iskaza aktuelnog govornika u literaturi se najčešće označavaju terminom **leksičko(-sintaksički) markeri citiranja** (eng. *lexical quotatives/quotative markers*), dok se drugi izrazi koji takođe mogu imati funkciju obeležavanja citiranog materijala, a koji u sebi ne sadrže glagol govorenja, najčešće označavaju kao **novi markeri citiranja** (eng. *new quotatives/quotative markers*) (up. Blyth, Recktenwald i Wang, 1990; Buchstaller, 2001; Romaine i Lange, 1991; Panić Cerovski, Đukanović i Kovačević, 2012; Golato, 2000). Oni su podgrupa leksičko-sintaksičkih markera citiranja. Markeri citiranja su, posmatrano iz ugla analize diskursa, oni diskursni markeri¹ čija je funkcija obeležavanje citiranog materijala. Polazeći od objašnjenja koje daju Louwerse i Mitchell (2003: 202) da diskursni markeri upućuju učesnike diskursa na to kako bi trebalo da prihvate iskaz ili deo iskaza koji sledi, stvarajući putanju za integrisanje različitih komponenata jezičke upotrebe u celovit, koherentan diskurs, dodaćemo i da je – zbog toga što je ovaj skup jezičkih pojava vrlo raznovrstan i specifičan i izuzetno varijabilan u zavisnosti o konteksta – neophodno opisati „njihove funkcije na nivou diskursa, a to nije jednostavno upravo zato što ova obeležja imaju mnogostruke istovremene funkcije, na primer – da se ustanove granice interakcije, da se daju signali, uputstva za tumačenje, da se izrazi stav, itd.” (Panić Cerovski, 2013: 179) Ovaj rad nastoji da ukaže upravo na polifunkcionalnost leksičko-sintaksičkih markera citiranja.

2. Korpus

Za ovo istraživanje smo načinili korpus koji se sastoji od deset sati audio-snimaka spontanih privatnih razgovora i deset sati video-snimaka televizijskih razgovornih emisija na srpskom, engleskom i nemačkom jeziku. I u privatnim i u razgovorima u televizijskim emisijama bilo je dva do četiri učesnika. Pored toga što se ovi razgovori razlikuju i po tematici i po tome što su jedni neformalni i privatni, a drugi namenjeni javnosti, i struktura konverzacije je donekle bila različita, u smislu da u televizijskim emisijama postoji voditelj, koji je zapravo moderator razgovora. Najpre je urađen osnovni transkript tih razgovora, a zatim su anotirane prozodijske varijacije (varijacije u tempu govora, visini glasa, glasnoći i pauze u govoru). Prozodijska obeležja su praćena sa auditivnog aspekta, tj. posmatrane su relativne vrednosti varijacija

¹ Diskursni markeri se u literaturi nazivaju i signalnim frazama (Louwerse & Mitchell, 2003: 202–203), pragmatičkim markerima (Fleischman & Yaguello, 2004), diskursnim partikulama (Fischer, 2006; Willkop, 1988; Henne & Rehbock, 2001; Linke, Nussbaumer & Portmann, 2001), i sl.

prozodijskih elemenata, jer su sa aspekta analize konverzacije te informacije informativnije i relevantnije.

Tempo govora je opisno anotiran zbog bolje preglednosti transkripta (*ubrzano, usporeno, izuzetno brzo, razvučeno* – reči i izrazi kojima smo obeležavali tempo govora uneti su kurzivom i nalaze se u supskriptu), jer smo za varijacije ostalih prozodijskih obeležja koristili simbole (simbol ↑ korišćen je za povećanu visinu glasa, simbol ↓ za smanjenu visinu glasa; simbol / za postupno povećanje glasnoće, a \ kada se glasnoća postupno smanjivala, simbol ≈ za izuzetno tih govor – stavljan je ispred i iza segmenta na koji se odnosi; simbol - odnosi se na izuzetno kratku pauzu, -- na kratku, a --- na dužu pauzu; zamuckivanje je označeno simbolom •; preklapanje je omeđeno uglastim zagradama []). Simboli, kao i opisne anotacije, smešteni su ispred dela iskaza na koji se odnose. Pored toga, koristili smo i obeležavanje masnim slovima – odnosi se na govor pojačane glasnoće, kurzivom je obeležen segment koji je izgovoren izuzetno visokim glasom, a izuzetno dubokim glasom podvučen je jednom crtom.

3. Analiza i diskusija

Direktno citiranje u razgovornom diskursu govornik uglavnom koristi da bi sagovorniku preneo reči nekog drugog govornika ili svoje sopstvene reči iz neke pređašnje govorne situacije, kao i da prenese unutrašnji monolog, tj. sopstvene misli ili misli nekog drugog, kao i da navede buduće ili hipotetičke iskaze. Koristeći leksičko-sintaksičke, prozodijske, paralingvističke markere citiranja govornik obeležava citirani materijal i sugeriše na koji način treba interpretirati ono što je citirano, iznosi i sopstveni sud i stav kako o citiranom materijalu, tako i o pređašnjem govorniku, kao i o pređašnjoj govornoj situaciji (Panić Cerovski, 2013: 181; Panić Cerovski i Kovačević, 2014; Sams, 2010: 3148, Buchstaller, 2001; Romaine i Lange, 1991).

Ovo istraživanje je usmereno na situacije koje su uvedene diskursnim markerom koji inače može funkcionisati kao leksičko-sintaksički marker citiranja, ali ne sa intencijom aktuelnog govornika da njime uvede neki citirani iskaz, već da se njime postigne isticanje iskaza ili dela iskaza koji sledi. Uzmimo za primer izraze poput „(h)ajde da kažem(o)“, „da kažem“: oni mogu figurirati kao navođenje hipotetičkog govora, direktnog ili indirektnog. Navešćemo primer iz našeg korpusa koji ilustruje situaciju kada je, po našem mišljenju, u pitanju uvođenje direktnog hipotetičkog govora, tj. ne uspostavlja se značenje „na primer“, ili slična značenja:

(1) **Biserko:** *ubrzano* //↑Pa et - **nismo**, //↓\eto to je prosto //- \da kažemo // *usporeno* /↑možda je **propust**, // *ubrzano* \ali ov - // aliii je -//↓ ovaaj// *usporeno* /↑ista situacija //. Ona je ↓ promenila erh // ↑uglavnom // erh ↓**najveći** \deo.

Kao što se može videti, tempo govora se menja kada kaže „možda je propust“ – iskaz govornik BISERKO započinje bržim tempom, ali se prilikom izgovaranja ovog „hipotetičkog citata“ prebacila na sporiji tempo, a zatim opet ubrzava, pritom zamuckujući, odnosno praveći kratke pauze, i nakon toga opet prelazi na sporiji tempo kada izgovara kraj tog iskaza „ista situacija“. Taj sporiji tempo govora zadržava i u sledećem iskazu. Pored toga, menja se i intenzitet glasa kada izgovara „možda je propust“ – marker hipotetičkog citiranja izgovara tiše, a i kada završi taj citat, ona opet tišim glasom nastavlja svoj iskaz, da bi pred kraj iskaza izgovorila „ista situacija“ donekle pojačanom glasnoćom. Dakle, i kraj citata je jasno razdvojen i promenom u tempu i promenom u glasnoći. U ovom slučaju možemo govoriti o nameri govornika da istakne deo iskaza „možda je propust“ i to čini upravo pozicioniranjem tog dela kao citiranog materijala, uvodeći ga markerom „da kažemo“.

Sada ćemo ukratko analizirati sličan izraz „(samo) da (vam/ti) kažem (ovo/to)“ koji formalno gledano uvodi neku vrstu citiranja, i nazvaćemo ga *samocitiranje*, ali ne u smislu citiranja sopstvenog govora ili „pomišljenog govora“ koji se realizovao u prošlosti, ili koji će se realizovati u budućnosti, već citiranja govora koji se realizuje u trenutku govorenja. S obzirom na to da ovaj izraz može biti sredstvo isticanja, a može služiti i kao mehanizam koji se koristi za zadržavanje reči, tj. produžavanje turnusa, deo koji on uvodi ne možemo u potpunosti smatrati citiranjem.

(2) **Marković:** ↑ **Evo** samo ovo da vam kažem // ↓mislim -*ubrzano* ↑pošto je to vrlo bitno// *usporeno* /↓**Naš** Upravni odbor je procenio, // *ubrzano* \↑odnosno oni koji su -// za to - stručni, *usporeno* //↑/da je - nivo **isplativosti** „Politike“ // da ima **sto deset** hiljada erh // *ubrzano* \prodatih ↓primeraka. // *usporeno* Ona sada ima ↑/sedamdeset pet hiljada, // \tako daa / *ubrzano* ima sada ↑i drugih stvari u ↓koje ne mogu da ulazim //, *usporeno* \jer spadaju u ↑korporativne tajne ali //↓/ **to** su isto bili neki razlozi koji su uzeti u ↑obzir, // ↓**ali** - //oni će se raspravljati // ↑**ne** na „Politici“ a-de, //↓ **nego** - na Skupštini erh // \„Politike – novine i [*ubrzano* ↑**magazini**“.

Smajlović: erh ali]

Marković: ↑**Vi ste u pravu**, // *usporeno* \isti su ljudi i na jednom i na *ubrzano* ↓drugom ↑mestu, // *usporeno* ali \oni su formalno za to / ↑**nadležni**, // *ubrzano* tako da

↓ **neće** *usporeno* biti tačka gospođe Smajlović *ubrzano* pod ↑ **razno** // *usporeno* / nego će tamo biti ↓ **ta tačka** pod **je[dan]**.

Bečković: Vi li][čno-

Marković: ↓\Ovo]

Bečković: *ubrzano* [evo, dobro samo da

Marković: *ubrzano* je bila **samo** inicijativa]

Bečković: da Vas pitam ovo (...)

Ovde vidimo da je govornik MARKOVIĆ iskaz započeo rečima „evo samo ovo da vam kažem mislim pošto je to vrlo bitno“ i tim uvodom on ukazuje da mu je stalo da još neko vreme (kratko – „samo“) drži reč, istovremeno signalizirajući da je to što će uskoro reći važno i da ga ne bi trebalo prekidati. A sve što kaže nakon toga spada u „autocitat“, tj. u *samocitiranje* onoga šta zapravo ovde govori. Taj citat on započinje menjajući dotadašnji tempo i usporeno govori „naš Upravni odbor je procenio“, pri čemu je glasnoća takođe pojačana, što zapravo odvaja ovaj „autocitat“ od njegove najave. Međutim, govornika MARKOVIĆ prekida govornik SMAJLOVIĆ, pa on u trenutku upadanja u reč ubrzava govor, podiže visinu glasa i povećava glasnoću, i nastavlja da govori istim intenzitetom i visinom glasa kada odgovara na njeno negodovanje. Pred završetak njegovog odgovora sagovornici SMAJLOVIĆ sagovornica BEČKOVIĆ pokušava da ga prekine, pa se njihovi iskazi odigravaju simultano. MARKOVIĆ uspeva da dâ i komentar „ovo je samo bila inicijativa“, i time zaokružuje, odnosno pravi zaključak izlaganja, tj. samocitiranja koje je uveo frazom „samo ovo da vam kažem“.

Pogledaćemo sada primer koji je sličan prethodnom, jer se leksički marker citiranja koristi u smislu navođenja sopstvenih reči koje se upravo izgovaraju, tj. u pitanju je samocitiranje. Ovo je ilustracija toga da govornik frazom koja formalno može izgledati kao marker citiranja uvodi pitanje koje želi da postavi sagovorniku:

(3) **Ćosić:** U redu // /'ajdete ↑još jedno pitanje da vam postavim \u vezi sa =ovim slučajem // /=je l' - je l' mislite *ubrzano* da bi ↑moglo da se dogodi daa *usporeno* // \pošto se zaista **radi** je li o pregovorima Vlade // *ubrzano* /o kojima nećete **ništa** da nam kažete // [čak ni - sa kime

Jeremić: *ubrzano* ↓ **Ne mogu** ništa da vam kažem]

Ćosić: [*ubrzano* /ni sa kim Vlada ↑razgovara

Jeremić: *ubrzano* \↓ **nisam** u prilici]

Vidimo dakle da je u pitanju fraza „(h)ajdete još jedno pitanje da vam postavim...“ koja signalizira eksplicitno da će uslediti pitanje. Govornik ĆOSIĆ, izgovarajući deo iskaza „u vezi sa ovim slučajem“ koji neposredno prethodi početku pitanja, neznatno spušta intenzitet glasa, pritom ne menjajući visinu glasa, a zatim – takođe ne menjajući visinu glasa – izgovara početak pitanja „je l’ - je l’ mislite“. Ovdje on povećava intenzitet glasa, a zatim ubrzava tempo govora prilikom izgovaranja „da bi moglo da se dogodi daa“, pri čemu se visina glasa povećava kod reči „moglo“. To pokazuje da je govornik ĆOSIĆ početak ovog pitanja prozodijski (promenom u glasnoći) izdvojio od prethodnog dela, odnosno od uvoda u pitanje. Time je on markirao na prozodijskom planu početak „citiranog materijala“. Drugim rečima, nama je u ovom primeru interesantno to što prilikom samog izgovaranja pitanja govornik ĆOSIĆ koristi i prozodijske elemente kao markere citiranja, dakle kada se posmatra prozodijski nivo, ali i leksičko-semantički, ovakav slučaj bi mogao da se uvrsti u citiranje. Formalno, ovaj bismo segment mogli posmatrati kao citirani materijal, a jedino što ga odvaja od pravog citiranja je to što govornik ĆOSIĆ ovaj iskaz ne predstavlja kao navođenje reči iz nekog prethodnog konteksta, već izraz koji je sličan leksičkim markerima citiranja koristi kao mehanizam da naredni deo svog učešća u razgovoru označi kao pitanje za sagovornika i da ga time istakne kao važno.

U sledećem primeru vidimo da se izraz koji može funkcionisati kao leksičko-sintaksički marker citiranja – „kažem“ koristi zapravo kao marker isticanja:

(4) **Popović:** (...) *ubrzano* Ali kažem // *usporeno* ↑sredstva **ne mogu** da se plasiraju
↓preko komercijalnih ↑banaka // ↓ [ovde moramo

Ćosić: Potpuno biste zaobišli]

Popović: [*ubrzano* **da postavimo**

Ćosić: banke]

Popović: ↓ \biva cilja.

Naime, analizom emisije utvrdili smo da govornik POPOVIĆ ne navodi u ovom primeru neki iskaz koji je izrekao ranije u toku emisije, pa ga zato obeležava sa „kažem“. Segment „sredstva ne mogu da se plasiraju preko komercijalnih banaka“ – ili bolje rečeno sadržaj tog segmenta – nije bio izrečen ranije, već se iskaz sa takvom sadržinom pojavio prvi put upravo u ovom njegovom turnusu – replici. To nas navodi na zaključak da je u ovom slučaju govornik POPOVIĆ leksički marker „kažem“ upotrebio samo kao sredstvo emfaze – naglasio je sadržaj koji mu sledi. Ta emfaza je

postignuta i nešto sporijim tempom govora u odnosu na njegov uobičajeni tempo (tempo kojim POPOVIĆ govori je vrlo brz, barem u ovoj emisiji), kao i podizanjem visine glasa.

Navešćemo još jedan primer gde je marker „kažem“ upotrebljen kao sredstvo isticanja, a ne kao pravo citiranje:

(5) S: ↓kažem // /↑ovo sam pripremila po *usporeno*↓recepturi drage --- ↑**savete**,
 ↓**od** ↑**GORANA** -

Ovde govornik S izgovarajući ovaj iskaz prinosi posluženje svojim gostima, među kojima je i Goran (napomenućemo da je u pitanju audio snimak privatnog razgovora, tako da anotatori nisu mogli da vide tu situaciju, ali se na osnovu konteksta može zaključiti da S prinosi posluženje). U prethodnom kontekstu nije se pritom pojavio iskaz govornika S koji bismo mogli smatrati „originalnim“ iskazom za ovaj „citat“. Mora se napomenuti da se prilikom korišćenja ovog izraza u funkciji emfaze na planu prozodije javljaju pojave svojstvene emfazi, a one mogu biti istovetne prozodijskim pojavama koje se javljaju i prilikom citiranja, jer se i samo citiranje može podvesti pod isticanje. Naime, kada se pribegne mehanizmu citiranja, direktan citat je i sadržinski i prozodijski istaknutiji od ostatka iskaza. U ovom našem primeru sredstvom emfaze može se, dakle, smatrati leksički marker „kažem“, a sredstva koja na prozodijskom planu izražavaju isticanje su u ovom slučaju podizanje visine glasa i, uslovno rečeno, promene u glasnoći. Ne možemo sa sigurnošću da tvrdimo da je pojačavanje intenziteta glasa na audio snimku u ovoj konkretnoj situaciji bilo potpuno prirodno i spontano, upravo zato što se govornik S prema našem mišljenju tokom izgovaranja ovog iskaza približavala mikrofону, pa se intenzitet glasa postupno pojačavao, i dostigao tačku „vikanja“ dok izgovara „Gorana“ Pritom ništa ne sugerise da je govornik S zaista vikala. Nije joj bitnije izmenjena artikulacija glasova, niti boja glasa – samo je intenzitet glasa veoma pojačan.

Sledeći primer takođe možemo smatrati pseudocitiranjem. To je slučaj kada se u formi citata prezentuje nešto što nije bilo izgovoreno, već će se eventualno izgovoriti u budućnosti:

(6) **Bećković:** *usporeno* ↑/Ako bude oterano ↓ ovih pet ↑ljudi // ↓\hoćete li /↑vi -
 ↓\kad se raspitate - ↑zašto su to ↓oterani // *ubrzano* ↑hoćete li vi \reći // *usporeno* ↓/ovo ne
 može \da se radi //

Možemo uočiti da je govornik BEĆKOVIĆ pri citiranju budućeg iskaza u formi pitanja taj citirani materijal izgovorila kao posebnu celinu, odvojivši ga od prethodnog dela svog iskaza promenom u tempu govora, kao i sniženim glasom. Dakle, govornik BEĆKOVIĆ je iskaz „ovo ne može da se radi“ izgovorila onako kako zamišlja da bi ga izgovorila njena sagovornica BISERKO, kojoj je ovo pitanje upućeno.

I u delu korpusa na engleskom jeziku javljali su se slučajevi da se frazama koje se mogu smatrati leskičko-sintaksičkim markerima citiranja i u kojima se nalaze glagoli govorenja markira neki dao iskaza kao važan. Međutim, nismo našli slučajeve da se koristi direktniji marker citiranja, poput „kažem“ u srpskom (I say), već su se javljali izrazi „I must say“, „if I may say (so)“. Navešćemo primere iz našeg korpusa koji ilustruju takve situacije i dati naše tumačenje korišćenja ovih izraza.

(7) MP: (...) and I must say // *usporeno* ↑ Hiane worked like really really really ↓ hard, // ↑ by the end of the movie // ↓ she spoke **very** good English.

U ovoj situaciji uočljivo je da je govornik nakon izgovaranja „I must say“ promenio tempo govora – naime on izgovara usporenije ostatak iskaza, što je jedan od načina isticanja. Pored toga, govornik isticanje postiže i korišćenjem intenzifikatora „really“, koji čak uzastopce ponavlja tri puta, kao i „very“, gde je pribegao i isticanju povećanom glasnoćom. Ponavljajući intenzifikator „really“ govornik pokazuje šta smatra bitnim i šta samim tim ističe. Da bi načinio čak još snažniju emfazu, on pribegava formi direktnog citiranja. Drugim rečima, on deo svog govora koji smatra izuzetno važnim ističe ne samo prozodijskim i leksičkim sredstvima („really“, „very“), već i mehanizmom oblikovanja tog dela kao direktnog citiranja svog trenutnog govora – samocitiranjem.

Navešćemo još jedan primer iz korpusa na engleskom jeziku, koji prikazuje situaciju kakve se vrlo često javljaju u svakodnevnim, neformalnijim razgovorima, gde je takođe prisutan *verbum dicendi* „say“, a koji može biti interpretiran kao leksičko-sintaksički marker citiranja ili pak kao ispunjivač hezitacione pauze:

(8) MC: an' • an' • I • I got. // for ↑me it was rather like an ↓initiation, // like say a ↑**messiah**, // ↓you know , // ↑they give you a short (...)

Ovde vidimo da govornik koristi reč „like“ u kombinaciji sa „say“, što nas može navesti na to da ovu situaciju podvedemo pod slučajevie hezitacije, gde se u hezitacionoj pauzi javljaju izrazi poput „like“, ili u srpskom razgovornom diskursu npr. „kao“, koje nazivamo ispunjivačima hezitacione pauze (Panić Cerovski, Đukanović i Kovačević, 2012: 124–126). Nije redak slučaj da se u spontanoj konverzaciji javlja više različitih ispunjivača hezitacione pauze jedan za drugim (npr. „kao ono mis’im“), pa bismo ovaj primer iz našeg korpusa mogli protumačiti kao jednu od takvih situacija – dakle niz leksema „like“ i „say“ u ulozi ispunjivača hezitacione pauze. Međutim, uvidom u neposredni, a i širi kontekst ovog iskaza govornika MC, ustanovili smo da je ovde „like“ upotrebljeno za poređenje, a ne kao ispunjivač hezitacione pauze („it was rather like an initiation, like say a messiah“), te ni „say“ ne možemo onda smatrati ispunjivačem hezitacione pauze. Mi ovu situaciju tumačimo kao pseudocitiranje. Smatramo da korišćenjem markera citiranja „say“ govornik ističe deo iskaza koji mu sledi. On to čini i promenom na planu glasnoće – reč „messiah“ izgovara povećanim intenzitetom i povećanom visinom glasa.

Ovde ćemo se ukratko osvrnuti na vrlo zanimljiv fenomen iz razgovornog diskursa. On se tiče ispunjivača hezitacionih pauza i markera citiranja koji se u literaturi nazivaju tzv. novim markerima citiranja („kao“; „like“, „go“ itd.). Naime, u engleskom razgovornom diskursu, reč „like“ može imati i jednu i drugu funkciju (kao i u srpskom „kao“). Govornici koji imaju tendenciju da koriste „like“ (odnosno u srpskom „kao“) kao dominantni ispunjivač hezitacionih pauza imaju tendenciju da ovaj izraz koriste i kao dominantni neformalni novi marker citiranja. Tu pojavu su Scherre i Naro (1991) nazvali *birds of a feather effect*.

Markiranje isticanja izrazima koji mogu biti upotrebljeni i kao markeri citiranja javljalo se i u delu našeg korpusa na nemačkom jeziku. Pogledajmo primer (9):

(9) H: (...) Ich ↑muss ↓sagen - ich ↑**stimme** Anna ↓zu

U ovoj govornoj situaciji govornik H upotrebljava leksičko-sintaksički marker citiranja „Ich muss sagen“ („moram da kažem“). On uvodi deo iskaza koji se može protumačiti kao citirani materijal, ali – s obzirom na to da govornik tim markerom uvodi sadržaj koji nije prethodno izrekao, već ga izriče sada, u aktuelnoj govornoj situaciji – smatramo da se ovde radi o pseudocitiranju u funkciji isticanja. Taj segment od markera citiranja govornik odvaja kratkom pauzom u govoru, koja takođe može biti interpretirana kao sredstvo isticanja, a izgovarajući glagol „stimme“ povećava

glasnoću i visinu glasa. Ta kratka pauza, kao i ove varijacije na planu prozodijske organizacije sugerišu da je u pitanju isticanje, koje je dodatno pojačano uokviravanjem tog segmenta kao citiranog materijala.

Sledeći primer iz dela našeg korpusa na nemačkom jeziku izrečen je u privatnom razgovoru, te je kontekst neformalniji, a korišćen je isti marker „ich muss sagen“ (u našem korpusu ovaj marker je bio najzastupljeniji u situacijama kada se pseudocitiranjem ističe neki deo iskaza):

(10) A. P.: Ich muss sagen wir **sind** uns ↑darüber nicht ↓einig

Ovde možemo primetiti da prozodijska sredstva nisu dovela do demarkacije leksičko-sintaksičkog markera koji uvodi citiranje od ostatka govornikovog iskaza, što je bio slučaj u prethodnom primeru, osim što je rečenični fokus izgovoren pojačanom glasnoćom. Ipak, isticanje je izvršeno, i to tako što je iskaz oblikovan kao direktno samocitiranje, tako što je dati sadržaj obeležen markerom citiranja „ich muss sagen“.

Postavlja se pitanje zašto leksičko-sintaksički markeri citiranja mogu dobiti i ulogu markera emfaze. S obzirom na to da je prilikom direktnog citiranja najistaknutiji deo iskaza upravo citirani materijal, naše je mišljenje da govornik koristi formu direktnog citiranja za materijal koji ima nameru da istakne. Prozodijske varijacije koje se javljaju u tim situacijama su često istovetne: i kod direktnog citiranja i kod pseudocitiranja u funkciji emfaze dolazi do promena u glasnoći (koje ne moraju da se svedu samo na povećavanje intenziteta glasa, već se može, doduše ređe, javiti i smanjivanje intenziteta glasa kao marker citiranja ili pak emfaze), promene u tempu govora, kao i u visini glasa. Sve ove prozodijske varijacije ne moraju se, naravno, istovremeno javljati, i na materijalu na kome smo vršili ovo istraživanje nisu se uvek simultano javljale.

U slučajevima pseudocitiranja u funkciji isticanja marker citiranja je naime signal da je ono što mu sledi važno po mišljenju govornika. Govornik privlači pažnju slušaoca, čini svoj udeo u konverzaciji dinamičnijim, življim, jer se korišćenjem forme direktnog citiranja upravo to postiže. Drugim rečima, „samocitiranjem“, to jest – pseudocitiranjem – govornik ističe svoj iskaz ili deo iskaza.

4. Zaključne napomene

Istraživanje direktnog citiranja u razgovornom diskursu je uglavnom usmereno na slučajeve citiranja prethodno izgovorenih iskaza ili delova dijaloga, to jest na

citiranje materijala koji je bio govorno realizovan u nekoj pređašnjoj govornoj situaciji, u drugom komunikacionom kontekstu, gde je citiranje zapravo prikazivanje, izvođenje te pređašnje govorne situacije – *quotations as demonstrations* (Clark & Gerrig, 1990: 765–775). Pored toga, istraživanja su usmerena i na citiranje iskaza koji nisu govorno realizovani, npr. na proučavanje unutrašnjeg govora, hipotetičkog govora, itd. (up. Sams, 2010: 3150–3155). Istraživanjem koje smo u ovom radu prikazali ustanovili smo još jednu vrlo važnu diskursnu funkciju glagola govorenja koji se javljaju kao markeri direktnog citiranja. Analizirajući razgovore na srpskom, engleskom i nemačkom jeziku ustanovili smo da se u razgovornom jeziku neki leksičko-sintaksički markeri citiranja, i to u slučajevima koji imaju formu samocitiranja, mogu javiti primarno u funkciji markera emfaze. U tim slučajevima korišćenjem forme citiranja govornik nema nameru da prenese neki sadržaj iz neke pređašnje govorne interakcije, već ima nameru da privuče pažnju slušaoca, daje signal da ono što sledi zavređuje njegovu pažnju. Zaodevajući svoj iskaz ili deo iskaza u ruho direktnog citiranja upotrebom leksičko-sintaksičkih markera citiranja govornik ga izdvaja kao značajan na dinamičan i neposredan način.

Literatura

- Blyth, C. Jr., Recktenwald, S & Wang, J. (1990). *I'm like, Say what?! A new quotative in American oral narrative. American Speech*, (65), 215–227.
- Buchstaller, I. (2001). *He goes and I'm like: The new quotatives re-visited*. Paper presented at NWAVE 30, University of North Carolina. Dostupno na: <http://www.ling.ed.ac.uk/~pgc/archive/2002/proc02/buchstaller02.pdf>
(Preuzeto 28. 12. 2011)
- Clark, H. H., & Gerrig, Richard J., (1990). Quotations as demonstrations. *Language* 66 (4), 764–805.
- Fischer, K. (2006). Frames, constructions, and invariant meanings: the functional polysemy of discourse particles. U K. Fischer (ur.), *Approaches to Discourse Particles*. (427–447). Elsevier.
- Fleischman, S. & Yaguello, M. (2004). Discourse markers across languages. U C. L. Moder & A. Martinovic-Zic (ur.), *Discourse across languages and cultures* (str. 129–148). Amsterdam. Philadelphia: John Benjamins.

- Golato, A. (2000). An innovative German quotative for reporting on embodied actions: *Und ich so/und er so 'and I'm like/and he's like'*. *Journal of Pragmatics*, (32), 29–54.
- Henne, H., & Rehbock, H. (2001). *Einführung in die Gesprächsanalyse*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Linke, A., Nussbaumer, M., & Portmann, R. R. (2001). *Studienbuch Linguistik*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Louwerse, M., & Mitchell, H. (2003). Toward a taxonomy of a set of discourse markers in dialog: a theoretical and computational linguistic account. *Discourse Processes* 35 (3), 199–239.
- Панић Церовски, Н. (2013). Цитирање у формалном и неформалном дискурсу. У А. Вранеш & Љ. Марковић (ur.), *Културе у дијалогу. Филологија и интеркултуралност* (1. том, str. 177–196). Београд: Филолошки факултет.
- Панић Церовски, Н., & Ковачевић, Б. (2014). Вербално и невербално представљање других у медијима. У А. Вранеш, & Љ. Марковић (ur.), *Србија између истока и запада. Језици Балкана у компаративном и интердисциплинарном контексту* (4. том, str. 267–283). Београд: Филолошки факултет.
- Panić Cerovski, N., Đukanović, M. & Kovačević, B. (2012). Novi markeri citiranja u srpskom i slovenačkom jeziku. U *Nauka i savremeni univerzitet – Filologija i univerzitet*. (str. 121–131). Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu.
- Romaine, S., & Lange, D. (1991). The use of *like* as a marker of reported speech and thought: A case of grammaticalization in process. *American Speech*, (66), 227–279.
- Sams, J. (2010). Quoting the unspoken: An analysis of quotations in spoken discourse. *Journal of Pragmatics*, (42), 3147–3160.
- Scherre Pereira, M. M., & Naro, A. (1991). Marking in Discourse: "Birds of a feather". *Language Variation and Change*, (3), 23–32.
- Willkop, E. M. (1988). *Gliederungspartikeln im Dialog*. München: Iudicium Verlag.

Natalija M. Panić Cerovski

University of Belgrade
Faculty of Philology

Branislav D. Ivanović

University of Belgrade
Faculty of Philology

Abstract

VERBA DICENDI AS MARKERS OF EMPHASIS - THE CASE OF PSEUDO QUOTATION

The research on quotations in spoken discourse has been mainly focused on the cases when the speaker quotes previously uttered material (quotations as demonstrations), but also including unuttered material (if speaker quotes his or someone else's inner speech, thoughts, or even future dialogues).

In this paper we analysed another discursual function of *verba dicendi* in the form of quotatives – their role of emphatic markers. Our main goal in this research was to analyse the cases where lexical quotatives, such as *verba dicendi*, take the function of emphatic markers in spoken discourse. The situations where lexical quotatives behaved as emphatic markers could be interpreted as situations of direct quotation, in most cases as act of self-quotation, but actually, those cases are not primarily acts of quotation, although they have the form of direct quotations.

Why quotatives can take the role of emphatic markers? Since the quoted material is the most prominent part of the utterance, since it is the focus of the utterance, the speaker can use the form of quotation to package the material he/she intends to emphasise. Quotative marker in those cases is, in fact, the signal that the upcoming part of the actual utterance is something that is worth noting, it draws listener's attention. In other words, by performing a "self-quotation", actually a "pseudo self-quotation", speaker makes his words even more prominent.

Here it is shown that quotatives in Serbian, English and German as well, can often take this role and that by using this pattern speaker draws listener's attention to the upcoming part of his/her utterance in a more direct way.

Key words: *verba dicendi*, direct quotation, lexical quotatives, emphasis, spoken discourse.